

15.3.2018

EOAK/3997/2017

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Päivi Pihlajisto

SOSIAALITURVA-ASIAN KÄSITTELYAIKA

1 KANTELU

Kantelija arvosteli sosiaaliturva-asiansa käsittelyä. Kantelija katsoi, että hänen sosiaaliturva-asiansa käsittelyaika oli poikkeuksellisen pitkä. Kantelija pyysi oikeusasiamiestä tutkimaan, onko hänelle korvattu asianmukaisesti asian käsittelyn viivästyminen/asian käsittelyssä tapahtuneet virheet ajalla 31.8.1999–9.6.2015 ja onko hänelle aiheutunut oikeudellista menetystä pitkittyneen prosessin takia. Kantelija pyysi ottamaan asiaa arvioitaessa huomioon Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen (KHO 2015:139 vuosikirjapäätös) ja EIT:n ratkaisun asiassa Varjonen v. Suomi.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Kansaneläkelaitoksen (Kela), vakuutus oikeuden (VakO) ja korkeimman hallinto-oikeuden (KHO) selvitykset.

3 VASTAUS

3.1 Sosiaaliturva-asian käsittely

Sosiaaliturva-asiaa käsiteltiin seuraavasti:

- Hakemus vireille Kansaneläkelaitoksessa (Kela) 31.8.1999. Kelan päätös 6.6.2003. Päätöksen mukaan kantelijaan ei sovelleta Suomen asumisperusteista sosiaaliturvalainsäädäntöä 1.1.1995 lukien.
- Tarkastuslautakunta jätti 25.9.2003 antamallaan päätöksellä valituksen tutkimatta myöhään tehtynä.
- VakO kumosi 30.5.2006 antamallaan päätöksellä (dnro 10496/2003) tarkastuslautakunnan päätöksen ja palautti asian tarkastuslautakunnalle uudelleen käsiteltäväksi. Asia oli tullut vireille VakO:ssa 18.12.2003 ja päätös postitettiin 22.6.2006.
- Tarkastuslautakunta hylkäsi 5.12.2006 antamallaan päätöksellä valituksen.
- VakO hylkäsi 31.1.2008 antamallaan päätöksellä (dnro 203/2007) valituksen siltä osin kuin se koski aikaa 1.1.1995–31.12.1998. Aikaa 1.1.1999–23.12.2003 koskevan valituksen osalta VakO kumosi tarkastuslautakunnan päätöksen ja palautti asian sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalle uudelleen käsiteltäväksi. VakO määräsi Kelan maksamaan kantelijalle kohtuullisena korvauksena oikeudenkäyntikuluista 100 euroa. Asia tuli vireille VakO:ssa 10.1.2007 ja päätös postitettiin 20.2.2008.
- Sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta (aik. tarkastuslautakunta) hylkäsi 7.11.2008 antamallaan päätöksellä aikaa 1.1.1999–23.12.2003 koskevan valituksen.

- VakO hylkäsi 22.6.2010 antamallaan päätöksellä (dnro 523/2009) aikaa 1.1.1999–23.12.2003 koskevan valituksen. Asia tuli vireille VakO:ssa 26.1.2009 ja päätös postitettiin 29.7.2010.
- VakO hylkäsi 22.6.2010 antamallaan päätöksellä (dnro 1987/2008) aikaa 1.1.1995–31.12.1998 koskevan päätöksen poistamista koskevan hakemuksen. Poistohakemus oli tullut VakO:ssa vireille 1.4.2008 ja päätös postitettiin 29.7.2010. VakO siirsi KHO:lle käsiteltäväksi asian siltä osin kuin kantelijan oli katsottava vaatineen VakO:n 31.1.2008 antaman päätöksen purkamista vakuutusosoikeudessa tapahtuneiden menettelyvirheiden johdosta.
- VakO:n siirtämä 31.1.2008 tehtyä päätöstä (dnro 203/2007) koskeva hakemus saapui KHO:een 2.8.2010. Kantelija haki 5.10.2012 KHO:een saapuneella kirjoituksella VakO:n 22.6.2010 antamien päätösten (dnro 1987/2008 ja dnro 523/2009) purkamista. KHO purki 17.1.2013 antamallaan päätöksellä em. VakO:n päätökset ja palautti asian VakO:lle uudelleen käsiteltäväksi suullisen käsittelyn toimittamista varten.
- VakO hylkäsi 29.6.2012 antamallaan päätöksellä (dnro 5328/2010) kantelijan hakemuksen VakO:n 22.6.2010 antaman päätöksen poistamisesta. Asia tuli vireille VakO:ssa 9.8.2010 ja päätös postitettiin 8.8.2012.
- VakO kumosi 9.6.2015 antamallaan päätöksellä (dnro 441/2013/2486) tarkastuslautakunnan 5.12.2006 antaman päätöksen ja totesi, että kantelijaan sovelletaan Suomen asumisperusteista sosiaaliturvalainsäädäntöä ajalla 1.1.1995–31.12.1998. Asia oli tullut VakO:ssa vireille 21.1.2013 ja päätös postitettiin 17.6.2015.
- VakO käsitteli asioihin 441/2013 ja 442/2013 liittyneet oikeudenkäyntikuluvaatimukset asiasta 441/2013 annetun päätöksen yhteydessä. VakO velvoitti Kelan maksamaan kantelijalle oikeudenkäyntikulujen korvauksena yhteensä 3 000 euroa. VakO totesi, että 3 000 euroa tulee vakuutusosoikeuden 31.1.2008 antamassa päätöksessä Kelan maksettavaksi määrätyn 100 euron lisäksi.

Em. päätöksissään VakO katsoi, ettei sillä ollut toimivaltaa tutkia vaatimusta oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä. Päätöstään VakO perusteli sillä, että laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä tuli VakO:a koskien voimaan 1.6.2013 alkaen oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain muuttamisesta annetulla lailla (81/2013). Viimeksi mainitun lain voimaantulosäännöksen 2 momentin mukaan lain voimaan tullessa tuomioistuinmessä vireillä olevassa asiassa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä. Koska asia oli tullut viimeksi vireille VakO:ssa tammikuussa 2013, VakO ei katsonut asiassa sovellettavan lakia oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä.

VakO totesi em. päätöksissään, että asian käsittely kokonaisuudessaan oli kestänyt kantelijasta riippumattomista syistä kohtuuttoman pitkään eikä asian käsittely tältä osin täyttänyt enää oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimuksia. Tämän vuoksi VakO pyrki käytettävissä olevilla keinoilla estämään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin enemmän vaarantumisen asiassa. Asiassa esitettyä näyttöä arvioidessaan VakO otti huomioon sen, että ajan kulumisen vuoksi luotettavan lisäselvityksen hankkiminen oli käynyt ilmeisen mahdottomaksi, ja ettei kantelijalle saanut aiheutua tästä seikasta haitallisia seuraamuksia. Myös kantelijalle aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvauksen määrää arvioidessaan VakO otti huomioon kantelijasta riippumattomista syistä aiheutuneen asian käsittelyn kohtuuttoman pitkän keston.

3.2 Kelan selvitys

Kantelija teki 27.4.2008 eduskunnan oikeusasiamiehelle kantelun Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan soveltamista koskevan hakemuksen pitkästä käsittelyajasta (31.8.1999–6.6.2003) sekä asioidensa hoitamistavasta ja Kelan tiedottamisesta. Eduskunnan oikeusasiamies katsoi ratkaisussaan (31.8.2009 Dnro 3375/4/08) Kansaneläkelaitoksen ulkomaan yksikön laiminlyöneen käsitellä kantelijan hakemuksen perustuslain edellyttämällä tavalla ilman aiheetonta viivästystä. Oikeusasiamies saattoi toimenpiteenään käsityksensä asiasta Kansaneläkelaitoksen ja sen ulkomaan yksikön tietoon.

Oikeusasiamiehen ratkaisun jälkeen loka–marraskuussa 2009 kantelija vaati Kelalta korvausta hakemuksen käsittelyn viivästymisestä johtuen perus- ja ihmisoikeusloukkauksen aiheuttamasta henkisestä kärsimyksestä sekä korvausta taloudellisesta menetyksestä. Kela teki 17.8.2010 päätöksen vahingonkorvauksesta hakemuksen käsittelyn viivästymistä koskevassa asiassa. Päätöksessä todetaan, ettei kantelija kehotuksesta huolimatta esittänyt yksilöityä vaatimusta taloudellisista vahingoista. Päätöksen mukaan Kela katsoi kohtuulliseksi korvata poikkeuksellisen pitkästä hakemuksen käsittelyajasta johtuen sosiaaliturvan käytön estymisestä aiheutuvana taloudellisena haittana 100 euroa ottaen huomioon muun selvityksen puute ja kantelijan oma myötävaikutus asian käsittelyn viivästymiseen.

Päätöksen perusteluissa Kela viittaa vakuutusosoikeuden 22.6.2010 antamaan päätökseen, jonka mukaan kantelijalla itsellään on ollut selvittämisvelvollisuus niiden seikkojen osalta, joiden osalta selvitystä on ollut saatavissa häneltä itseltään. Em. perusteella Kansaneläkelaitos katsoi oman menettelynsä ohella myös kantelijan itse myötävaikuttaneen hakemuksen käsittelyn viivästymiseen.

Em. lisäksi päätöksen perusteluissa todetaan, että kantelija on ilmoittanut kärsineensä taloudellista vahinkoa sillä perusteella, että hän on ollut sosiaaliturvan ulkopuolella. Kehotuksista huolimatta kantelija ei ole itse esittänyt selvitystä taloudellisista vahingoistaan. Kansaneläkelaitoksen tiedostojen mukaan kantelija haki vuonna 2001 sairausvakuutuslain mukaista korvausta lääkäripalkkiokustannuksistaan. Korvausta ei myönnetty, koska kantelija ei ole toimitanut pyydettyjä lisäselvityksiä. Näin ollen Kansaneläkelaitos katsoi, että hakemuksen käsittelyn huomattavasta viivästymisestä johtuen oli erittäin painava syy maksaa kantelijalle 100 euron korvaus siitä huolimatta, että varsinaista taloudellista menetystä ei ole näytetty aiheutuneen.

Kelan päätöksessä kantelijalle kerrottiin, että mikäli hän on tyytymätön Kelan ratkaisuun, hänellä on mahdollisuus nostaa vahingonkorvauskanne Kansaneläkelaitosta vastaan kärjäoikeudessa.

Kelan näkemyksen mukaan kantelijan 31.8.1999 Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvan soveltamista koskevan hakemuksen käsittely kesti liian pitkään. Eduskunnan oikeusasiamiehen 31.8.2009 antaman ratkaisun jälkeen Kela maksoi kantelijalle vahingonkorvauksena 100 euroa tästä viivästymisestä. Vahingonkorvauksen lisäksi Kela on maksanut kantelijalle oikeudenkäyntikulujen korvauksena yhteensä 3 100 euroa.

Kantelija ei ole esittänyt, mitä oikeudellista menetystä hänelle olisi aiheutunut pitkästä käsittelyajasta. Ajan kulumisen vuoksi on mahdotonta jälkikäteen luotettavasti arvioida, mihin etuuksiin kantelijalla olisi saattanut olla oikeus, joten mahdollista oikeudellista menetystä on mahdotonta arvioida.

3.3 Vakuutus oikeuden selvitykset

VakO:n mukaan sen 9.6.2015 antama päätös oli antamisajankohtanaan VakO:n oikeuskäytännön mukainen ratkaisu ja se perustui oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain 1.6.2013 voimaan tulleen muutoksen (81/2013) voimaantulosäännöksen 2 momentin sanamuodon mukaiseen tulkintaan. KHO tulkitsi sittemmin päätöksellään (17.9.2015/2448, KHO:2015:139) voimaantulosäännöstä toisin.

VakO katsoo, että koska KHO:n ihmisoikeusmyönteinen voimaantulosäännöksen tulkinta poikkeaa voimaantulosäännöksen sanamuodosta, sen 9.6.2015 antama päätös ei sen antamisajankohtana ollut virheellinen. Ennen kuin laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä tuli voimaan myös VakO:a koskien, VakO:lla ei sen käsityksen mukaan ollut toimivaltaa hyvittää oikeudenkäynnin viivästymistä. KHO:n päätöksen tultua VakO:n tietoon mainittua voimaantulosäännöstä on VakO:n ratkaisukäytännössä sovellettu KHO:n päätöksen mukaisesti.

VakO kertoo ottaneensa kantelijan tapauksessa huomioon asian kokonaiskäsittelyn pitkän keston, kun se määritteli sitä rahamäärää, jolla Kelan tuli korvata kantelijan oikeudenkäyntikulua.

VakO:n mukaan kantelijan asioita on vuosien aikana ollut käsittelemässä ja ratkaisemassa useita eri henkilöitä, jotka kaikki eivät ole enää VakO:n palveluksessa. Em. vuoksi syitä kantelijan asioiden käsittelyaikojen pituuteen on vaikea selvittää.

Asia (dnro 10496/2003) tuli vireille VakO:ssa 18.2.2003 ja päätös postitettiin 22.6.2006. Käsittelyaika oli selvästi pidempi kuin sosiaaliturvan soveltamisasioiden keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2006, joka oli 21,1 kuukautta.

Asian (dnro 203/2007) käsittelyaika oli 12 kuukautta, mikä oli lyhempi kuin sosiaaliturvan soveltamisasioiden keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2008, joka oli 16,6 kuukautta.

Asian (dnro 1987/2008) käsittelyaika oli 2 vuotta 4 kuukautta. Poistoasioiden osalta kantelijan asia oli ainoa vuonna 2010 ratkaistu sosiaaliturvan soveltamisasia ja sen käsittelyaika oli pitkä.

Asian (dnro 523/2009) käsittelyaika oli 1 vuosi 6 kuukautta. Vuonna 2010 sosiaaliturvan soveltamisasioiden keskimääräinen käsittelyaika valitusasioissa oli 12,7 kuukautta. Siten 1 vuoden 6 kuukauden käsittelyaika ei huomattavasti poikennut keskimääräisestä käsittelyajasta.

Asiassa (dnro 5328/2010) käsittelyaika oli noin 2 vuotta. Sosiaaliturvan soveltamisasioiden keskimääräinen käsittelyaika poistoasioissa oli 20,3 kuukautta vuonna 2012. Ko. vuonna ratkaistiin kaksi poistoasiaa, joista kantelijan asia oli toinen.

Asioissa (dnrot 441 ja 442/2013) käsittely kesti 2 vuotta 5 kuukautta. Sosiaaliasioiden keskimääräinen käsittelyaika valitusasioissa vuonna 2015 oli 17 kuukautta, joten käsittely kesti keskimääräistä pidempään.

VakO kertoo kehittäneensä aktiivisesti työmenetelmiään. Keväällä 2010 päättyneen logistiikkaprojektin tuloksien seuranta ja toiminnan kehittämistä on jatkettu ja tavoitteena on edelleen ollut keskimääräisen käsittelyajan lyhentäminen ja käsittelyaikojen vaihteluiden vähentäminen. Työprosessien kehittämiseksi VakO:ssa on vuodesta 2010 alkaen tehostettu asianhallintajärjestelmän toimintojen hyväksi käyttämistä sisäisessä työskentelyssä. Esittelijöillä ja vakuutus-oikeustuomareilla on käytettävissään asian hallintajärjestelmän tiedot, kuten henkilökohtainen työlista, johon on merkitty kullakin nimissään olevat asiat niiden kiireellisyysjärjestyksessä.

Kehittämistoimista huolimatta käsittelyaika voi joidenkin asioiden kohdalla muodostua keskimääräistä pidemmäksi.

VakO on saanut oikeusministeriön kanssa käydyissä tulosneuvotteluissa lisäresursseja käsittelyajan lyhentämiseksi vuosille 2017 ja 2018. Kaikkien asioiden keskimääräistä käsittelyaikaa on saatu vuoden 2017 aikana lyhennettyä 12,7 kuukaudesta (31.12.2016) 11,8 kuukauteen (31.12.2017). Tämän kehityksen voidaan odottaa edelleen jatkuvan myös vuoden 2018 aikana, sillä tammikuussa 2018 ratkaistujen asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 10 kuukautta.

Kantelijan asioiden käsittely kesti joissakin tapauksissa VakO:ssa keskimääräistä käsittelyaikaa pidempään. Henkilökunnan vaihtumiset ja poissaolot aiheuttavat aina viraston toiminnassa uudelleen järjestelyjä ja voivat siten viivästyttää asioiden käsittelyä. VakO katsoo, että edellä mainitut seikat huomioon ottaen kantelijan asian käsittelyssä ei ole tapahtunut aiheetonta viivytystä.

3.4 Korkeimman hallinto-oikeuden selvitys

Kantelijalla on ollut KHO:ssa kaksi samaan asiakokonaisuuteen liittyvää ylimääräistä muutoksenhakua koskevaa asiaa: VakO:n 31.1.2008 tekemää päätöstä koskeva purkuhakemus (saapunut KHO:een 2.8.2010) ja VakO:n 22.6.2010 tekemää päätöstä koskeva purkuhakemus (saapunut KHO:een 5.10.2012). Asiakokonaisuudessa oli kysymys Suomen asumisperusteisen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamisesta kantelijaan.

VakO:n päätöksellä 31.1.2008 annettiin asiaratkaisu mainitun lainsäädännön soveltamisesta aikavälillä 1.1.1995–31.12.1998 ja päätöksellä 22.6.2010 asiaratkaistu samasta kysymyksestä aikavälillä 1.1.1999–23.12.2003. VakO:n asiaratkaisut annettiin eri ajankohtina sen vuoksi, että aikaa 1999–2003 koskevan kysymyksen käsittely oli VakO:n päätöksellä 31.1.2008 palautettu sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnalle samalla, kun aikaa 1995–1998 koskeva kysymys oli ratkaistu loppuun. Aikaa 1999–2003 koskeva kysymys tuli palautuksen jälkeen VakO:ssa uudelleen käsiteltäväksi ja VakO antoi sitä koskevan päätöksen 22.6.2010.

Ensimmäinen purkuhakemus

Ensimmäinen purkuhakemus, jonka kohteena oli VakO:n päätös 31.1.2008, saapui KHO:lle 2.8.2010. Asia siirrettiin samana päivänä kirjaamosta notaarille ja 4.8.2010 edelleen esittelijälle. Esittelijä, jolle asia oli siirretty, jäi KHO:sta eläkkeelle 1.3.2012 lukien. Esittelijän virkasuhteen päättymiseen liittyvien loma- ja muiden järjestelyjen vuoksi hänen viimeiset säännönmukaiset esittelynsä olivat KHO:n sähköisen asianhallintajärjestelmän tietojen perusteella käytännössä marraskuussa 2011 (tämän jälkeen enää yksi vajaa esittelypäivä tammikuussa 2012). Kantelijan asia siirrettiin 1.2.2012 toiselle esittelijälle. Asiaa käsiteltiin esittelyissä 25.9.2012 ja 15.11.2012. KHO:n päätös annettiin 17.1.2013. Kantelijan ensimmäisen purkuhakemuksen käsittelyaika KHO:ssa oli yli 2 vuotta 5 kuukautta.

Toinen purkuhakemus

Toinen purkuhakemus, jonka kohteena oli VakO:n päätös 22.6.2010, saapui KHO:lle 5.10.2012. Asia siirrettiin samana päivänä kirjaamosta notaarille ja 1.11.2012 edelleen esittelijälle, jonka käsiteltävänä tässä vaiheessa myös ensimmäinen purkuhakemus oli. Asiaa käsiteltiin esittelyssä 15.11.2012 yhdessä ensimmäisen purkuhakemuksen kanssa. KHO:n päätös annettiin 17.1.2013 (yhteinen päätös ensimmäisen purkuhakemuksen kanssa). Toisen purkuhakemuksen käsittelyaika KHO:ssa oli alle 3,5 kuukautta.

Purkuhakemusten käsittelyaikaan liittyvien tekijöiden arviointi

Kantelijan purkuhakemukset liittyivät samaan asiakokonaisuuteen, vaikka niiden kohteena oli kaksi erillistä VakO:n päätöstä. Asian jakautuminen VakO:ssa kahteen osaan on johtunut edellä kuvatuin tavoin siitä, että asian osittaisen palauttamisen vuoksi aikaa 1995–1998 ja aikaa 1999–2003 koskevat asiaratkaisut annettiin VakO:ssa eri aikoina.

Kantelijan ensimmäinen purkuhakemus siirrettiin KHO:een VakO:n päätöksellä 22.6.2010. Samalla päätöksellä VakO hylkäsi vaatimuksen 31.1.2008 antamansa päätöksen (= päätös, joka sisälsi asiaratkaisun koskien aikaa 1995–1998) poistamisesta sekä hylkäsi valituksen sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan päätöksestä, jonka lautakunta oli palauttamisen jälkeen tehnyt (= asiaratkaisu koskien aikaväliä 1999–2003).

VakO:n siirtämän purkuhakemuksen saapuessa KHO:een asiasta vastannut esittelijä oli voinut pitää todennäköisenä, että kantelija tulee vielä hakemaan VakO:n päätöksen 22.6.2010 poistamista aikaa 1999–2003 koskevan asiaratkaisun osalta (kuten hän oli tehnyt aikaväliä 1995–1998 koskevan asiaratkaisun osalta) ennen mahdollisen purkuhakemuksen tekemistä myös tältä osin KHO:een. Tätä oletusta tuki se, että kantelija ei tehnyt KHO:lle toista purkuhakemusta heti VakO:n päätöksen 22.6.2010 jälkeen, vaan vasta yli kaksi vuotta myöhemmin.

KHO:n esittelijä on niin ikään voinut arvioida, että yllä mainituissa olosuhteissa ensimmäisen purkuhakemuksen käsittelyä KHO:ssa ei ole aihetta erityisesti kiirehtiä ennen kuin asia on myös ajan 1999–2003 osalta käsitelty yhtä pitkälle kuin ajan 1995–1998 osalta (= päätöksen poistamista koskeva hakemus hylätty vakuutusosoikeudessa). Tällaista arviota voidaan pitää sikäli oikeutettuna, että tuolloin voimassa olleessa vakuutusosoikeuslaissa tarkoitettu vakuutusosoikeuden tekemä päätöksen poistaminen (vakuutusosoikeuslain 18 §) oli mahdollista laajemmin edellytyksin kuin päätöksen purkaminen KHO:ssa (vakuutusosoikeuslain 19 §).

Kantelija haki VakO:lta sen 22.6.2010 antaman päätöksen poistamista. VakO hylkäsi tätä koskevan vaatimuksen 29.6.2012 antamallaan päätöksellä.

VakO:n hylättyä poistovaatimuksen kantelija oli puhelimitse yhteydessä KHO:een 13.8.2012, jolloin hän ilmoitti, että toinen purkuhakemus on tulossa. Kantelija toi puhelinkeskustelussa esiin, että uusi purkuhakemus liittyy samaan asiaan kuin KHO:ssa jo vireillä ollut purkuhakemus. Puhelinkeskustelun sisältö on kirjattu esittelyä 25.9.2012 koskevaan esittelymuistioon (tuomioistuimen neuvottelusalaisuuden piiriin kuuluvaa aineistoa).

Kantelijan ensimmäistä purkuhakemusta käsiteltiin KHO:n esittelyssä 25.9.2012, mutta asiaa ei tuossa esittelyssä ratkaistu. Kun odotettavissa ollut toinen purkuhakemus saapui KHO:een 5.10.2012, molemmat purkuhakemukset käsiteltiin ja ratkaistiin esittelyssä 15.11.2012 yhdessä.

Kantelijan ensimmäisen purkuhakemuksen käsittelyaika on KHO:ssa muodostunut tavanomaista pidemmäksi. Tavanomaista pidemmän käsittelyajan taustalla voidaan kuitenkin nähdä edellä selostetut syyt, jotka ovat liittyneet asian laatuun ja sen yhteyteen saman asianosaisen toiseen asiaan. Kun samaan asiakokonaisuuteen liittyvä toinen purkuhakemus saapui KHO:een, asiat käsiteltiin yhdessä erittäin nopeasti. Asiat ratkaistiin esittelyssä 15.11.2012 eli vain hieman yli kuukausi toisen purkuhakemuksen saapumisesta ja KHO:n päätös annettiin 17.1.2013.

Asian kaikki vaiheet alemmissa tuomioistuimissa ja viranomaisissa huomioon ottaen sosiaaliturvalainsäädännön soveltamista koskevan kysymyksen käsitteleminen on kantelijan osalta kestänyt sinänsä huomattavan pitkään. Tällaisessa tilanteessa on erityisen valitettavaa, että

asian käsittelyyn KHO:ssa ovat vaikuttaneet edellä todetut, ensimmäisen purkuhakemuksen käsittelyaikaa pidentäneet tekijät.

3.5 Asian arviointi

3.5.1 Oikeusohjeet

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus kohtuullisen ajan kuluessa oikeudenmukaiseen ja julkiseen oikeudenkäyntiin laillisesti perustetussa riippumattomassa ja puolueettomassa tuomioistuimessa silloin, kun päätetään hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tai häntä vastaan nostetusta rikossyytteestä. Ihmisoikeussopimuksen 13 artiklan mukaan jokaisella, jonka ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja oikeuksia ja vapauksia on loukattu, on oltava käytettävissään tehokas oikeussuojakeino kansallisen viranomaisen edessä. Artiklan tausta-ajatuksena on, että sopimuksella taatut ihmisoikeudet tulee ensisijaisesti turvata kansallisesti. Oikeussuojakeino voi olla preventiivinen (ennalta ehkäisevä) keino, jolla voidaan estää oikeudenkäynnin viipyminen tai sen jatkuminen, tai reparaatiivinen (jälkikäteen hyvittävä keino), jolla voidaan asianmukaisesti hyvittää jo tapahtunut loukkaus.

Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä

Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä (362/2009, hyvityslaki) tuli voimaan 1.1.2010. Lain voimaan tullessa sitä sovellettiin yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, hakemus- ja rikosasiassa. Lain mukaan yksityisellä asianosaisella on oikeus saada valtion varoista laissa tarkoitettu kohtuullinen hyvitys, jos oikeudenkäynti viivästyy siten, että se loukkaa asianosaisen oikeutta oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa.

Lakia koskevan hallituksen esityksen (HE 233/2008 vp) mukaan esityksen tavoitteena oli panna täytäntöön Euroopan neuvoston ihmisoikeussopimuksesta ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä aiheutuvat velvoitteet. Hallituksen esityksen mukaan esityksessä ehdotettavat oikeussuojakeinot painottuvat yleisiin tuomioistuihin. Yleisissä tuomioistuimissa keskimääräiset käsittelyajat ovat kohtuullisella tasolla, ja kyse on lähinnä yksittäisten asioiden viivymisestä. Lisäksi oikeussuojakeinot voidaan muodostaa suhteellisen yksinkertaisiksi. Hallintolainkäytön osalta asiaa esitettiin harkittavan erikseen.

Hallituksen esityksestä antamassaan lausunnossa eduskunnan perustuslakivaliokunta (PeVL 2/2009 vp) otti kantaa hyvitysmenettelyn soveltamisalaan. Valiokunta totesi, että laki ei siis koske hallintotuomioistuimia, erityistuomioistuimia eikä muita viranomaisia. Näin ollen lain soveltamisalan ulkopuolelle jäivät muun muassa vakuutus- ja markkinaoikeus, joissa asioiden käsittely oli kuitenkin tunnetusti tuolloin ruuhkautunut, ja joissa näin ollen saattoi syntyä sellaisia viivästyksiä, jotka muutoin kuuluisivat lain piiriin. Valiokunta piti sen vuoksi erityisen tärkeänä, että lain soveltamisalaa mahdollisimman pian erillisellä muutoksella laajennetaan. Myös eduskunnan lakivaliokunta piti hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM 3/2009 vp) lain soveltamisalan laajentamista tärkeänä ja viittasi tässä yhteydessä erityisesti tilanteeseen vakuutus- ja markkinaoikeudessa.

Eduskunnalle 17.9.2012 annetussa hallituksen esityksessä laiksi oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain ja hallintolainkäyttölain muuttamisesta (HE 85/2012 vp) ehdotettiin lakia oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä muutettavaksi niin, että sen soveltamisala laajennettaisiin koskemaan myös yleisiä hallintotuomioistuimia ja erityistuomioistuinta. Esityksen tarkoituksena oli antaa asianosaiselle oikeussuojaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen edellyttämällä tehokkaalla kansallisella oikeussuojakeinolla silloin, kun hallintoasiaa koskeva oikeudenkäynti viivästyy. Asianosaisella olisi tällöin oikeus saada valtion varoista kohtuullinen hyvitys. Tuomioistuinta koskevia säännöksiä sovellettaisiin myös valitusasioita käsittelevissä muutoksenhakulautakunnissa.

Hallituksen esityksen mukaan tavoitteena oli parantaa asianosaisten oikeusturvaa sekä panna täytäntöön Euroopan ihmisoikeussopimuksesta ja ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä aiheutuvat velvoitteet. Euroopan neuvosto seuraa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen antamien päätösten toimeenpanoa ja neuvosto on edellyttänyt tapauksista riippuen jäsenmaiden ryhtyvän yleisiin toimenpiteisiin kuten lainsäädännön uudistamiseen uusien ihmisoikeusloukkausten välttämiseksi muun muassa oikeudenkäynnin viivästymistapauksissa.

Eduskunnan lakivaliokunta antoi hallituksen esityksestä mietinnön (LaVM 13/2012 vp). Mietinnössä viitattiin edellä mainittuun perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 2/2009 vp), jonka mukaan perustuslakivaliokunta piti erityisen tärkeänä lain soveltamisalan mahdollisimman pikaista laajentamista. Lakivaliokunnan mietinnön mukaan uudistus vahvistaisi yksityisen asianosaisten asemaa ja oikeuksia hallintoasioita koskevassa oikeudenkäynnissä. Se antaisi asianosaisille ihmisoikeussopimuksessa edellytetyn tehokkaan oikeussuojakeinon niissä tapauksissa, joissa oikeudenkäynti on viivästynyt.

Eduskunnan oikeusasiamiehen lausunnossa (Dnro 3941/5/12) hallituksen esityksestä 85/2012 vp eduskunnalle laeiksi oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain ja hallintolainkäyttölain muuttamisesta todetaan, että ehdotettu lain voimaantulo- ja siirtymäsäännös ansaitsee kritiikkiä. Lausunnon mukaan perustuslakivaliokunta oli katsonut jo 19.3.2009, että viivästyshyvityslain soveltamisala tulee laajentaa hallintolainkäyttöön ”mahdollisimman pian” (PeVL 2/2009 vp). Nyt aikaa tästä oli kulunut jo noin kolme ja puoli vuotta, ja ehdotetun siirtymäsäännöksen johdosta oikeussuojakeino tulisi tosiasiallisesti käytettäväksi vasta kolmen tai neljän vuoden päästä (HE 85/2012 vp s. 20). Oikeusasiamiehen mukaan valtiolla on ollut jo pitkän aikaa Euroopan ihmisoikeussopimukseen perustuva velvollisuus tarjota tehokkaat oikeussuojakeinot myös hallintolainkäytön viivästystilanteiden varalta. Nyt asiaa koskevan lakiesityksen voimaantuloa viivytettäisiin entisestään ehdotetulla siirtymäsäännöksellä, ja lakiin olisi myös jäämässä edellä mainitut asialliset puutteet. Lain tulisi tulla voimaan ja tosiasiallisesti tehokkaasti käytettäväksi huomattavasti aikaisemmin.

Laki oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain muuttamisesta (81/2013) tuli voimaan 1.6.2013. Voimaantulosäännöksen mukaan lain voimaan tullessa tuomioistuimessa tai laissa tarkoitettussa lautakunnassa vireillä olevassa asiassa sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

3.5.2 Oikeuskäytäntö

Korkein hallinto-oikeus arvioi 17.9.2015 antamassaan ratkaisussaan (KHO 2015:139) yhtiön oikeutta hyvitykseen asian käsittelyyn hallinto-oikeudessa kuluneen ajan vuoksi. Asiassa oli kysymys hyvityslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen sanamuodon tulkinnasta. Korkein hallinto-oikeus totesi, että viivästymishyvitysjärjestelmä oli tullut sovellettavaksi hallintotuomioistuimissa käsiteltävissä asioissa hyvityslain muuttamisesta annetulla lailla (81/2013). Lainmuutoksen voimaantulosäännöksen mukaan laki tuli voimaan 1.6.2013 ja lain voimaan tullessa tuomioistuimessa tai lain 2 §:n 1 momentissa tarkoitettussa lautakunnassa

vireillä olevassa asiassa sovelletaan mainitun lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Ratkaisun perustelujen mukaan hyvityslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen sanamuoto poikkeaa 1.1.2010 voimaan tulleen hyvityslain (vuoden 2010 hyvityslaki) voimaantulosäännöksestä, jonka mukaan laissa tarkoitettu hyvitys voitiin määrätä maksettavaksi myös asiassa, joka oli vireillä lain tullessa voimaan. Vuoden 2010 hyvityslaki ei koskenut hallintotuomioistuimia. Korkeimman hallinto-oikeuden mukaan sovellettavana olevan lainmuutoksen esitöistä (HE 85/2012 vp) ei ilmene, miksi voimaantulosäännös poikkeaa sanamuodoltaan vuoden 2010 hyvityslain voimaantulosäännöksestä. Myös hyvityslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen viittaus aikaisempiin säännöksiin jää hallintotuomioistuinten osalta epäselväksi. Korkein hallinto-oikeus totesi myös, että hallintotuomioistuinten osalta ei ole aikaisemmin ollut voimassa vastaavia hyvitystä koskevia säännöksiä.

Korkeimman hallinto-oikeuden ratkaisun perustelujen mukaan hyvityslain tarkoituksena on taata tehokas kansallinen oikeussuojakeino oikeudenkäynnin keston muodostuessa sellaiseksi, että sitä voidaan pitää Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan 1 kohdan vastaisena oikeudenkäynnin viivästymisenä. Tällöin valtio voitaisiin tuomita korvaamaan viivästymisestä aiheutunut ihmisoikeusloukkaus. Lähtökohtana ei siten voi olla, että hyvityslain muutoksen voimaantulo lykkääntyisi hallintolainkäytössä esimerkiksi valtionaloudellisista syistä, vaan voimaantulosäännöstä on tulkittava ihmisoikeusmyönteisellä tavalla niin, että oikeudenkäynnin osapuolille on myös annettava mahdollisuus samaan oikeussuojaan mahdollisimman nopeasti kansallisessa muutoksenhaussa kuin mikä olisi mahdollista ihmisoikeustuomioistuimessa.

3.5.3 Kannanotto

Vakuutus oikeuden päätös hyvityslain soveltamisesta

Koska kantelijan asia tuli viimeksi vireille VakO:ssa tammikuussa 2013, VakO katsoi 9.6.2015 antamissaan päätöksissä, ettei kantelijan asiaan sovelleta hyvityslain muuttamisesta annetun lain voimaantulosäännöksen perusteella hyvityslakia. Se, että KHO sovelsi noin kolme kuukautta VakO:n antaman päätöksen jälkeen 17.9.2015 antamassaan päätöksessä (KHO:2015:139) voimaantulosäännöstä eri tavoin kuin VakO, ei näkemykseni mukaan tarkoita sitä, että VakO olisi toiminut lainvastaisesti. VakO:n mukaan KHO:n päätöksen tultua sen tietoon, se on soveltanut em. mainittua voimaantulosäännöstä ratkaisukäytännössään KHO:n päätöksen mukaisesti.

Oikeusasiamiehen mahdollisuus esittää hyvitystä

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksiä tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta viittasi edellä mainittuun lainkohtaan antaessaan mietinnön hallituksen esityksestä laeiksi eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain ja valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain muuttamisesta (PeVM 12/2010 vp). Mietinnön mukaan on mahdollista, että oikeusasiamies tekee toimivaltaiselle viranomaiselle esityksen erimielisyyden sopimiseksi. Oikeusasiamies on antanut kannanottoja, joissa viranomaisia on suositeltu hyvittämään aiheutunut vahinko. Valiokunta piti esityksen tekemistä asian sopimiseksi ja hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna kansalaisen pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytymiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi.

Oikeusasiamiehen hyvitysesityksellä tähdätään siihen, että tapahtunut virhe voidaan hyvittää. Hyvitys on laajempi kuin vahingonkorvauslaissa tarkoitettu vahingon tai vahingonkorvauksen käsite. Oikeusasiamiehen hyvitysesitys voi tarkoittaa myös aineettoman vahingon korvaamista (ns. kärsimyskorvaus). Vahinkojen hyvittäminen oikeusasiamiehen esityksen perusteella on samalla yksi asian sovinnollisen ratkaisun muoto.

Oikeusasiamiehen esityksiin perustuva hyvitys voi olla ainakin kolmenlainen. Ensimmäinen hyvitys voi olla vahingonkorvauslain mukaisen vahingon korvaamista. Toiseksi hyvitys voi perustua Euroopan ihmisoikeussopimuksen 13 artiklaan, jos kysymys on sopimukseen perustuvan oikeuden tai vapauden loukkauksesta. Kolmanneksi hyvitys voi olla kansallisen lain vastaisesta menettelystä aiheutuneen muunlaisen vahingon tai epäoikeudenmukaisuustuntemuksen, vääryyskokemuksen yms. korvaamista tai hyvittämistä. Hyvitys voi olla aineeton toimenpide kuten pahoittelu tai anteeksipyyntö tai rahallinen korvaus.

Oikeusasiamies lausui 30.3.2011 antamassaan ratkaisussa (Dnro 1458/4/10, julkaistu www.oikeusasiamies.fi), joka koski riita-asian yli seitsemän vuoden ja kolmen kuukauden käsittelyaikaa yleisissä tuomioistuimissa, käsityksenään, että tuomioistuinkäsittelyn kesto ko. asiassa oli loukannut Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklaa ja samalla myös Suomen perustuslain 21 §:n 1 momenttia. Lisäksi oikeusasiamies totesi, ettei julkinen valta ollut kantelijan kohdalla kyennyt turvaamaan perustuslain 22 §:ssä edellytetyin tavoin perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Oikeusasiamies totesi, että oikeusasiamiehen toimivaltuudet asian suhteen rajoittuvat virkavastuuperusteiseen arviointiin ja mahdollisuuteen todeta perus- ja ihmisoikeusloukkauksen tapahtuminen. Eräissä ratkaisuissa oikeusasiamies on esittänyt perusoikeusloukkauksesta vastuussa olevalle viranomaiselle, että se hyvittäisi tapahtuneen oikeudenloukkauksen. Kun muun muassa riita-asioiden tuomioistuinkäsittelyn osalta on säädetty nimenomaisista oikeus-suojakeinoista oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämiseksi, oikeusasiamies katsoi, ettei hän voinut ko. asiassa tehdä hyvitysesitystä. Hyvitysvaatimukset tuli esittää erikseen säädetyn mukaisessa menettelyssä.

Koska hyvityslain säännöksiä ei ennen KHO:n 17.9.2015 antamaa päätöstä sovellettu VaKO:ssa tapauksiin, jotka olivat tulleet vireille ennen 1.6.2013, muodostavat Euroopan ihmisoikeussopimus lisäpöytäkirjoineen ja niiden sisältöä konkretisoiva Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntö, sekä perustuslain 22 §, oikeudellisen perustan hyvitykselle näissä tilanteissa.

Kantelijan asian käsittelyaika

Kantelijan asumiseen perustuvan sosiaaliturvan piiriin kuulumista koskeva asia tuli vireille 31.8.1999 Kelassa, joka antoi päätöksen 6.6.2003. Tämän jälkeen asiaa käsiteltiin tarkastuslautakunnassa, sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnassa, VaKO:ssa ja KHO:ssa. Asian käsittely kesti Kelassa noin kolme vuotta yhdeksän kuukautta ja muutoksenhakuasteissa yhteensä noin 12 vuotta. Asian vireille tulosta vakuutus oikeuden 9.6.2015 antamiin päätöksiin, joilla kantelija lopulta katsottiin Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluvaksi, kului aikaa yhteensä lähes 16 vuotta. Tämä on huomattavan pitkä käsittelyaika.

Koska eduskunnan oikeusasiamies on ratkaissut ko. sosiaaliturva-asian käsittelyaikaa koskevan kantelun Kelan osalta 31.8.2009 annetulla ratkaisulla (Dnro 3375/4/08), en ole käsitellyt asiaa Kelan osalta.

Tarkastuslautakunta antoi 25.9.2003 päätöksen Kelan 6.6.2003 tekemää päätöstä koskevasta valituksesta. VaKO:n 30.5.2006 päätöksellään palauttamasta asiasta tarkastuslautakunta teki

päätöksen 5.12.2006. VakO:n 31.1.2008 päätöksellään palauttamasta asiasta sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunta teki päätöksen 7.11.2008. Tarkastuslautakunnan ja sosiaaliturvan muutoksenhakulautakunnan käsittelyajat eivät käsitykseni mukaan ainakaan merkittävästi poikkea em. lautakuntien keskimääräisistä käsittelyajoista.

VakO:ssa asioiden käsittely niiden vireille tulosta päätöksen postittamiseen kesti seuraavasti:

- dnro 10496/2003 noin 28 kuukautta (keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2006 oli 21,1 kuukautta)
- dnro 203/2007) noin 13 kuukautta (keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2008 oli 16,6 kuukautta)
- dnro 1987/2008 noin 28 kuukautta (kantelijan asia ainoa vuonna 2010 ratkaistu poistoasia)
- dnro 523/2009 noin 18 kuukautta (keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2010 oli 12,7 kuukautta)
- dnro 5328/2010 noin 24 kuukautta (keskimääräinen käsittelyaika poistoasioissa vuonna 2012 oli 20,3 kuukautta. Poistoasioita oli vuonna 2012 kaksi, joista kantelijan toinen).
- dnrot 441/2013 ja 442/2013 noin 29 kuukautta (keskimääräinen käsittelyaika vuonna 2015 oli 17 kuukautta).

VakO:n mukaan kantelijan asioiden käsittely kesti joissakin tapauksissa keskimääräistä käsittelyaikaa pidempään. VakO:n mukaan henkilökunnan vaihtumiset ja poissaolot aiheuttavat aina viraston toiminnassa uudelleen järjestelyjä ja voivat siten viivästyttää asioiden käsittelyä. VakO katsoo, että edellä mainitut seikat huomioon ottaen kantelijan asian käsittelyssä ei ole tapahtunut aiheetonta viivytystä.

Korkeimmassa hallinto-oikeudessa VakO:n päätöksen (dnro 203/2007) purkamista koskevan asian käsittely kesti noin kaksi ja puoli vuotta ja VakO:n päätösten (dnrot 1987/2008 ja 523/2009) purkamista koskevan asian käsittely noin kolme ja puoli kuukautta. KHO:n vuoden 2013 vuosikertomuksen mukaan vuonna 2013 keskimääräinen käsittelyaika oli 12,1 kuukautta (sosiaaliasioissa 11 kuukautta).

KHO:n mukaan kantelijan ensimmäisen purkuhakemuksen käsittelyaika oli tavanomaista pidempi. Tavanomaista pidempi käsittelyaika on johtunut asian laadusta ja sen yhteydestä saman asianosaisen toiseen asiaan. Kun samaan asiakokonaisuuteen liittyvä toinen purkuhakemus saapui KHO:een, asiat käsiteltiin yhdessä erittäin nopeasti.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimien on oikeuskäytännössään täsmentänyt oikeudenkäynnin kohtuullisuuden arvioinnissa huomioon otettavia seikkoja. Puutteellisista resursseista tai muista rakenteellisista seikoista aiheutuvat viivästykset eivät ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan yleensä poista valtion vastuuta.

Käsitykseni mukaan kantelijan ensimmäistä purkuhakemusta ei käsitelty korkeimmassa hallinto-oikeudessa perustuslain 21 §:n 1 momentin ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan mukaan ilman aiheetonta viivytystä ja kohtuullisessa ajassa. Koska kantelijan ensimmäinen ja toinen purkuhakemus liittyivät samaan asiakokonaisuuteen, ja koska toisen purkuhakemuksen saavuttua asiat käsiteltiin yhdessä nopeasti, pidän riittävänä kiinnittää korkeimman hallinto-oikeuden huomiota asioiden viivytyksettömään käsittelyyn.

Käsitykseni mukaan kantelijan valitusasiaa ei ole käsitelty vakuutus-oikeudessa asioiden dnro 10496/2003, dnro 1987/2008, dnro 5328/2010, dnro 441/2013 ja dnro 442/2013 osalta (ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa) perustuslain 21 §:n 1 momentin ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 (1) artiklan mukaan ilman aiheetonta viivytystä ja kohtuullisessa ajassa. Samalla

totean, että julkinen valta ei ole kantelijan kohdalla kyennyt turvaamaan perustuslain 22 §:ssä edellytetyin tavoin perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Vakuutusosoikeus pyrki käytettävissä olevillaan muilla keinoilla estämään oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin enemmän vaarantumisen kantelijan asiassa. Asiassa esitettyä näyttöä arvioidessaan vakuutusosoikeus otti huomioon sen, että ajan kulumisen vuoksi luotettavan lisäselvityksen hankkiminen oli käynyt ilmeisen mahdottomaksi, ja ettei kantelijalle saanut aiheutua tästä seikasta haitallisia seuraamuksia. Myös kantelijalle aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen korvauksen määrää arvioidessaan vakuutusosoikeus otti huomioon kantelijasta riippumattomista syistä aiheutuneen asian käsittelyn kohtuuttoman pitkän keston.

Mielestäni vaatimus perus- ja ihmisoikeuksien tehokkaasta toteutumisesta edellyttää, että tilanteessa, jossa oikeus viivytyksettömään käsittelyyn ei ole toteutunut, ja jossa hyvityslakia ei ole katsottu voitavan soveltaa, asianosaisella on oikeus asianmukaiseen hyvitykseen asian käsittelyn keston aiheuttamasta huolesta, epävarmuudesta ja muusta niihin rinnastettavasta haitasta. Näin tulee olla ainakin kestoaltaan näin räikeässä tilanteessa kuin mistä nyt on kysymys.

Mahdolliset oikeudelliset menetykset asian käsittelyn viivästymisen osalta

Asioissa, joissa on kysymys asumiseen perustuvan sosiaaliturva-lainsäädännön soveltamisesta annetun lain soveltamisesta, ei suoranaisesti ratkaista oikeutta mihinkään yksittäiseen etuuteen. Em. asioissa ratkaistaan se, sovelletaanko henkilöön suomalaista sosiaaliturvalainsäädäntöä. Se, onko kantelija kärsinyt suoranaisia menetyksiä asian käsittelyn viivästymisen vuoksi, riippuu siitä, onko hän jossain vaiheessa hakenut jotain suomalaista sosiaaliturvatuutta, joka olisi evätty tai myönnetty määrältään alempana sen vuoksi, että häneen ei ole tuolloin sovellettu suomalaista sosiaaliturvalainsäädäntöä.

4 TOIMENPITEET

Saatan käsitykseni kantelijan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin loukkaamisesta ja tehokkaan oikeussuojakeinon puuttumisesta vakuutusosoikeuden tietoon. Tässä tarkoituksessa lähettän sille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lisäksi saatan edellä esittämäni käsityksen korkeimman hallinto-oikeuden käsittelyajasta sen tietoon.

Valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain (978/2014) 1 §:n mukaan lakia sovelletaan valtioon kohdistuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn, jos vaatimus perustuu valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin taikka toimintaan, josta valtio vastaa tahallisuudesta tai huolimattomuudesta riippumatta. 2 §:n mukaan lain soveltamisalaan kuuluvassa vahingonkorvaustoiminnassa toimivaltainen viranomainen on Valtiokonttori.

Lähetän tämän päätökseni Valtiokonttorille ja pyydän sitä olemaan sopivalla tavalla yhteydessä kantelijaan ja ratkaisemaan asian valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain perusteella. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 31.8.2018, mihin toimenpiteisiin hyvitysesitykseni on antanut aiheita.